

✍️ غلامرضا سلامی

پیشرفت و تعالی

سالها حسابدار حرفه‌ای به کسی اطلاق می‌شد که در کسوت حسابرس آنهم حسابرس مستقل ظاهر می‌شد و وقتی از اخلاق حرفه‌ای صحبت می‌شد همه نگاه‌ها متوجه حسابرسان مستقل می‌شد. اما امروز طیف وسیع حسابداران شاغل در کسب‌وکار به‌عنوان حسابدار حرفه‌ای شناخته می‌شوند که آیین‌رفتار حرفه‌ای شامل حال آنها نیز می‌گردد.

با این مقدمه پرسش اساسی این است که آیا حرفه حسابداری در کشور به سمت تعالی گام برمی‌دارد؟ برای پاسخ به این پرسش ابتدا باید در مورد معنای تعالی کمی بحث شود.

قدر مسلم آنکه تعالی با پیشرفت، معنای یکسانی ندارند هرچند که در بسیاری از شئون دارای نقاط مشترک هستند. روشن است که طی سه دهه اخیر پیشرفت‌های چشمگیری در حرفه حسابداری داشته‌ایم. برای نمونه تعداد حسابداران تحصیل‌کرده ایران طی این مدت صدها برابر شده است، حتی در مقاطع بالایی تحصیلی (دکترای حسابداری) وضعیت امروز ما با گذشته نه چندان دور قابل مقایسه نیست. کاربرد استانداردهای حسابداری و حسابرسی در کشور تقریباً فراگیر شده است و تمامی بنگاه‌های بزرگ و متوسط کشور و حتی بسیاری از بنگاه‌های کوچک از استانداردهای حسابداری روزآمد استفاده می‌کنند. تقریباً تمامی بنگاه‌های کشور از سیستم‌های حسابداری خودکار سود می‌برند و حسابداران ما وظیفه دفترداری را به کامپیوتر واگذار کرده‌اند. تعداد رسانه‌های علمی و حرفه‌ای و مقاله‌های منتشر شده در این رسانه‌ها افزایش یافته و بسیاری از نمونه‌های دیگر که همگی نشان‌دهنده سطح پیشرفت حرفه حسابداری در کشور طی سالهای گذشته است.

نظامی وقتی که می‌توان با تکیه به درآمدهای انحصاری برای یک کار مشخص که تنها نیاز به یک کارگر یا کارمند دارد چندین نفر را استخدام کرد، صحبت از بهره‌وری و ارتقای آن بیشتر به شعار نزدیک است تا عزم واقعی. در اقتصادی که صرف‌نظر از میزان تولید، همواره نیروی کار ثابت است و هزینه دستمزد برخلاف تمام آموخته‌ها، هزینه ثابت محسوب می‌شود، کاربرد حسابداری مدیریت، کنترل‌های داخلی اثربخش و حسابرسی داخلی نوین، جنبه فانتزی پیدا می‌کند. در اقتصادی که ورشکستگی واقعی بسیار زیاد و ورشکستگی حقوقی بسیار اندک است و همواره کسری داراییها نسبت به بدهی‌ها از محل وام‌های بانکی تکلیفی تأمین می‌شود، مدیریت مالی و مدیریت وجوه چه جایگاهی می‌تواند داشته باشد.

حرفه نامتعالی

دو مؤلفه اصلی تعالی حرفه حسابداری عبارتند از صلاحیت حرفه‌ای و اخلاق حرفه‌ای. نکاتی چند در مورد وضعیت صلاحیت حرفه‌ای در کشور، بیان شد. با امعان نظر در علل پیدایش نارسایی‌های مربوط به صلاحیت حرفه‌ای ملاحظه می‌شود که با حرکت به سمت اقتصاد رقابتی می‌توان این مؤلفه اساسی تعالی حرفه حسابداری را سروسامان داد. زیرا خوشبختانه اعضای حرفه حسابداری در کشور چه از نظر کمیت و چه از نظر قابلیت افزایش کیفیت در وضعیت خوبی به سر می‌برند و ویژگی اقتصاد رقابتی به‌گونه‌ای است که خودبه‌خود زمینه را برای بروز صلاحیت‌های حرفه‌ای مهیا می‌سازد ولی متأسفانه باید گفت که در زمینه اخلاق حرفه‌ای کار به این سادگی نیست. مهم‌ترین بنیان اخلاق حرفه‌ای را درستکاری اهالی هر حرفه تشکیل می‌دهد که

با این اوصاف آیا می‌توان به این پرسش که «آیا حرفه حسابداری در کشور به سمت تعالی گام برمی‌دارد؟» پاسخ مثبت داد؟ جواب به‌طور قطع منفی است!

عمق کم پیشرفت

همانطور که گفته شد پیشرفت حرفه حسابداری در ایران طی سالهای گذشته از نظر کمی بسیار چشمگیر بوده است ولی متأسفانه این پیشرفت از عمق لازم برخوردار نیست. برای مثال، اگر یک بنگاه بزرگ اقتصادی یا یک مؤسسه بزرگ حسابرسی نیاز به نیروی کار ماهر در زمینه حسابداری یا حسابرسی داشته باشد و برای رفع این نیاز آگهی منتشر کند، این امکان که بتواند از بین گروه عظیم داوطلبان تحصیل کرده، فرد منطبق با خواسته‌های خود را استخدام کند بسیار اندک است. باید دید که در میان دهها هزار فارغ‌التحصیل رشته حسابداری در کشور در سالهای اخیر، چند نفر از آنها با روشها و ابزار حسابداری مدیریت آشنایی دارند؟ چند نفر از آنها مبانی استقرار یک سیستم کنترل داخلی اثربخش را می‌دانند؟ چه تعدادی از آنها مفاهیم نوین حسابرسی داخلی را درک کرده‌اند؟ و کدامیک از آنها قادرند چند مقاله حرفه‌ای براساس دانسته‌ها و خلاقیت‌های خود منتشر کنند؟

روشن است که بسیاری از نارسایی‌های یادشده ناشی از ضعف نظام آموزش حسابداری کشور، به‌ویژه در زمینه آموزش‌های حرفه‌ای حسابداری است؛ ولی بیش از آن، نظام اقتصادی غیررقابتی ایران موجب پیدایش چنین وضعیتی شده است. اقتصاد غیررقابتی و متکی به نفت و انحصارات هیچ‌گاه نه به کارایی و اثربخشی اهمیت می‌دهد و نه کاری به صرفه اقتصادی دارد. در یک چنین

آیا

حرفه حسابداری

در کشور

به سمت تعالی

گام برمی‌دارد

جواب به‌طور قطع

منفی است

اقتصاد غیرقابلی و

متکی به نفت و

انحصارات

هیچ‌گاه

نه به کارایی

و اثربخشی

اهمیت می‌دهد و

نه کاری به

صرفه اقتصادی

دارد

با تأسف باید گفت این بنیان اساسی روز به روز دستخوش تزلزل شده است. البته این تزلزل بنیانی تنها مختص حرفه حسابداری نبوده و باکمال تأسف شالوده درستکاری در همه حرفه‌ها دچار سستی شده است. علت بروز چنین وضعیت اسفباری روشن است؛ در یک اقتصاد نفتی، رانتی، دولتی و انحصاری، فروپاشی اخلاق فردی و گروهی امری دور از انتظار نیست. در چنین اقتصادی بسیاری از فعالان اقتصادی به جای تمرکز بر نوآوری، تلاش و شیوه‌های متعارف کسب‌وکار، به دنبال یافتن راهکارهایی برای استفاده از رانت، بازار زیرزمینی، فرار مالیاتی و یک‌شبه ره صدساله پیمودن هستند. روشن است که در چنین فعالیت‌هایی سیستم‌های اطلاعات حسابداری و کنترل داخلی و گزارش‌دهی مالی با مداخله اعضای حرفه حسابداری طراحی و اجرا می‌شود و صورت‌های مالی این فعالیت‌ها نیز به‌طور عمده از سوی حساب‌رسان حرفه‌ای، حسابرسی می‌شود، بنابراین انتظار اینکه در چنین محیطی اعضای حرفه حسابداری از گزند بی‌اخلاقی حرفه‌ای دور بمانند، غیرواقع‌بینانه است.

انرون‌های ایرانی

فساد مالی که در شرکت‌های انرون (Enron) و ورلدکام (Worldcom) در ایالات متحده آمریکا رخ داد، جامعه رسانه‌ای، حقوقی، حرفه‌ای و حکومت و ملت آمریکا را دچار شوک و واکنش شدید کرد و در اثر آن مقررات بیشتری برای نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی و حرفه حسابداری وضع شد. شاید تصور بر این بود که فسادهای مالی در چنین ابعادی ربطی به اقتصاد ایران ندارد و به همین دلیل انتظار واکنشی چنین شدید در مقابل آنها در

کشور دور از منطبق است. در مقابل باید گفت که متأسفانه فسادهای مالی که طی چند سال اخیر در اقتصاد ایران رخ داده است در مقایسه با اندازه اقتصاد کشور هم از نظر تعداد و هم از نظر اندازه، دست کمی از کلاهبرداری‌های انرون و ورلدکام نداشته است.

همین چند روز پیش بود که از سوی رئیس قوه قضائیه، سوء استفاده دو میلیارد دلاری به طرفیت یکی از بانک‌های خصوصی، افشا شد و چند ماه پیش نیز از یک سوء استفاده مالی چهار میلیارد دلاری پرده برداشته شد. وقتی ارقام افشاشده سوء استفاده‌های مالی در چند سال گذشته با تولید ناخالص داخلی کشور مقایسه شود مشاهده خواهد شد که در مقایسه با اقتصاد آمریکا، این سوء استفاده‌ها از اهمیت کمتری برخوردار نبوده‌اند. اما می‌بینیم که حداقل حرفه حسابداری کشور واکنش مناسب در مقابل این رخدادهای فسادآمیز نشان نمی‌دهد و چنین رویدادهایی که متأسفانه تعداد آنها نیز کم نیست، بسیار طبیعی تلقی می‌شود. دلیل چنین واکنش ضعیفی از طرف اهالی حرفه این است که آنها، بداخلاقی حرفه‌ای را معلول بداخلاقی فرآگیر ملی می‌دانند و نه علت آن.

از نظر نگارنده این استدلال به هیچ وجه نمی‌تواند حرفه حسابداری را از پیدایش وضعیت فسادآمیز کنونی تبرئه کند. زیرا حرفه حسابداری در هر کشور نقش سلولهای مدافع بدن در مقابل بیماری را دارد و همانطور که این سلول‌ها نمی‌توانند به دلیل بروز بیماری، وظیفه خطیر خود را برای حفظ حیات انسان فراموش کنند، اهالی حرفه حسابداری در کشور نباید این چنین در مقابل بروز بیماری مهلک فساد فرآگیر مالی، بی‌تفاوت باشند و وظیفه تقابل با فساد خود را به فراموشی بسپارند.

